

Педагогічні умови оптимізації морального виховання молодших школярів засобами етнопедагогіки кримськотатарського народу

У статті розкриваються педагогічні умови оптимізації морального виховання молодших школярів засобами етнопедагогіки кримськотатарського народу.

Ключові слова: моральне виховання, національно-психологічні особливості, етнопедагогіка кримськотатарського народу, етнокультурне середовище.

Постановка проблеми в загальному вигляді... Виховання моральності в кримськотатарській спільноті є найважливішим завданням. Народ каже, що „алим олмакъ къыйын дегиль, адам олмакъ къыйын” (вченим бути не важко, важко бути людиною). Моральні якості особистості, які закладаються в сім'ї з раннього віку, є основою народного виховання. У традиційній кримськотатарській культурі „дитина ні вдома, ні в колі родичів не бачить несправедливості або ганебних подій. Публіка, що збиралася в її батьківський дім, не має звички засуджувати чи взагалі лихословити. Тихо, з повагою вони повідомляють один одному про суспільні справи, власні потреби, або віддаються спогадам переказів і розповідей батьків. Все це чує дитина, і добрі начала з дитинства вкорінюються в її пам'яті” [2, с.20].

Перехід суспільства до ринкових відносин став серйозним випробуванням для традиційних моральних підвалин кримських татар. Тим не менш, народ намагається зберегти свої національні духовні цінності, що мають суспільну спрямованість, і прищепити їх підростаючому поколінню.

Школа, на сьогоднішній момент, є однією з основних ланок етновиховної системи кримських татар. На неї покладаються великі надії кримськотатарського суспільства, які пов'язані з інкультурацією – процесом освоєння людиною притаманного культурі її народу світобачення і поведінки, в результаті чого формується її когнітивна, емоційна і поведінкова схожість з представниками культури [3, с.171-172]. Так як національні цінності, які передані підростаючому поколінню за допомогою механізму культурної трансмісії, дозволяють формувати духовно багату і морально виховану особистість.

Однак у сучасних школах АРК виховання кримськотатарських дітей молодшого шкільного віку в більшості випадків носить стихійний, імпульсивний характер, хоча школи з кримськотатарською мовою навчання вже мають певний досвід виховної роботи зі своїми учнями. Існують труднощі, які викликані наступним: відсутністю науково-педагогічної літератури, методичних рекомендацій даного напрямку; фрагментарністю знань вчителів початкових класів з питань специфіки виховання кримськотатарських дітей молодшого шкільного віку та основам етнопедагогіки; відсутністю цілеспрямованості, систематичності і послідовності у використанні засобів етнопедагогіки кримськотатарського народу у змісті освітньо-виховної роботи сучасної школи (I ступені освіти).

Таким чином, виникають суперечності між потребою суспільства у високоморальної особистості як представника національної спільноти, здатного жити, працювати і повністю реалізувати себе в умовах полікультурного суспільства (регіону, країни, світу), і відсутністю науково обґрунтованої методики морального виховання кримськотатарських учнів початкової школи.

Аналіз досліджень і публікацій... Проблеми морального виховання кримськотатарських дітей вивчалися просвітителями минулого: І.Гаспринським і його сподвижниками А.Айвазовим, А.Озенбашли та ін. Педагоги підтримували ідею гармонійного поєднання передової європейської науки з національною самобутньою культурою кримських татар і морального виховання дітей засобами етнопедагогіки.

Сучасними кримськотатарськими вченими Е.Абібуллаєвою, Е.Аблаєвим, Е.Заредіною, А.Ізмайловим, Л.Кадіровою, З.Мустафаєвою, М.Хайруддіновим підкреслюється, що етнопедагогіка кримських татар має величезний потенціал у вихованні підростаючого покоління, дозволяє, враховуючи сучасні реалії, використовувати народні педагогічні традиції у вихованні моральності дітей.

У той же час серед наукових досліджень проблемі виховання кримськотатарських дітей молодшого шкільного віку в сучасних умовах присвячена лише одна праця (Е.Заредіною), в якій приділяється увага формуванню морально-ціннісних взаємин у сім'ї. У дисертаційних дослідженнях Л.Кадірової та З.Мустафаєвої розглядаються питання використання засобів етнопедагогіки кримських татар у вихованні дітей дошкільного віку.

Незважаючи на проведені дослідження, проблема морального виховання кримськотатарських дітей молодшого шкільного віку не була предметом спеціального вивчення.

Формулювання цілей статті... Метою статті є розкриття педагогічних умов оптимізації морального виховання молодших школярів з використанням засобів етнопедагогіки кримськотатарського народу.

Виклад основного матеріалу... На сьогоднішній день у кримських школах навчаються представники різних національностей. Багато народів пов'язує той факт, що вони тривалий час проживали поруч. Це послужило взаємопроникненню національних культур, яке відображається у мові, фольклорі, традиціях тощо, а також деяких рисах характеру. Однак існують і певні відмінності в специфіці світосприйняття, суспільної свідомості, загальному розумовому інструментарії конкретного народу – характеристиках, що складають менталітет, який проявляється в національно-психологічних особливостях.

Врахування національно-психологічних особливостей є необхідністю у виховній діяльності сучасного вчителя, тим більше – в умовах такого полікультурного регіону, як Кримський півострів. Це пов'язано з тим, що така робота може сприяти не тільки підвищенню ефективності навчально-пізнавальної, трудової, творчої та інших видів діяльності учнів, а також попередженню проявів міжнаціонального тертя, взаємного відчуження і формування моральності учнів.

Врахування національно-психологічних особливостей молодших школярів передбачає необхідність коригування виховної діяльності педагогів. Під виховною діяльністю ми розуміємо створення умов для благополучного розвитку дітей. Така діяльність передбачає принципову відмову від авторитарних методів педагогічного впливу на дітей, пріоритет суб'єкт-суб'єктних відносин в системі „педагог – вихованець”.

Діалог з дітьми педагог може успішно проводити за умов наявності етнокультурної компетентності. Етнокультурну компетентність складають такі її компоненти: інформаційно-когнітивний, аксіологічний, поведінковий (діяльнісний).

Інформаційно-когнітивний компонент передбачає наявність знань в галузі культури народів, представники яких є в учнівському колективі, а також знання основ етнопедагогіки. В даному випадку вчителю допоможуть знання про погляди народів на виховання підростаючих поколінь, виховні традиції, принципи народної педагогіки, специфіку національного виховання, а також про національний характер кримського татарина, його менталітет. Аксіологічний компонент передбачає наявність у педагогів певної системи цінностей освіти. Діяльнісний компонент передбачає активізацію виховної діяльності педагога, ґрунтуючись на двох попередніх компонентах.

Національно-психологічна детермінація виховної роботи з кримськотатарськими учнями молодшого шкільного віку зобов'язує педагога у своїй виховній діяльності дотримуватися певних принципів. Перш за все, педагог повинен:

- дотримуватися такту у спілкуванні з учнями – педагогу не дозволено ображати чи принижувати учня, висміювати традиції, звичаї його народу, колючі зауваження на його адресу,
- визнавати своєрідність учнів – визнання проявляється в шанобливому ставленні до народних традицій, звичаїв, обрядів, навіть незважаючи на те, що деякі традиції здаються незрозумілими або абсурдними,
- уникати негативних оцінок при обговоренні установок, правил і норм народного етикету етнічного колективу,
- освоїти мінімальні вимоги етикету, які властиві представникам народів, що проживають в регіоні,
- освоїти мовні звороти, які часто вживаються, в першу чергу, це, так звані „ввічливі слова”: „добрий день”, „до побачення”, „дякую”, „будь ласка” тощо.

Перераховані вимоги зобов'язують наявність у педагога таких якостей, як емпатія, прийняття, конгруентність, креативність.

Національно-психологічна детермінація виховного процесу в початковій школі вимагає доцільного використання адекватних засобів для ефективного морального виховання учнів. В цьому випадку можуть допомогти етнопедагогічні засоби виховання, які включають в себе інформацію про народну культуру. В етнокультурну компетентність педагога входить не тільки знання системи засобів етнопедагогіки, а й уміння комплексно використовувати їх у формуванні моральності. За допомогою етнопедагогічних засобів учитель може показати унікальність і своєрідність народних традицій, звичаїв, свят, і в той же час використовувати їх в моральному вихованні.

Система засобів етнопедагогіки кримськотатарського народу може бути впроваджена в навчально-виховний процес початкової школи наступними шляхами:

- організацією навчально-виховного процесу на провідних етнопедагогічних принципах: народності виховання, спадкоємності поколінь, єдності навчання і виховання, гуманізму та ін.;
- інтеграцією інформаційного обсягу етнопедагогічних засобів у зміст виховної роботи початкової школи на основі міждисциплінарного, цілісного підходу;

- забезпеченням комплексу відповідних виховних методів і прийомів, організаційних форм на основі матеріалів культурної спадщини кримськотатарського народу;
- введенням етнопедагогічних засобів в контекст діяльності учасників педагогічного процесу;
- створенням належної матеріальної бази (етнографічних виставок, дидактичних ігор, куточків, стендів і т. д.).

Організуючи свою виховну діяльність, педагогу необхідно враховувати, що з моральними цінностями вперше діти знайомляться в сім'ї. Від батьків і найближчого оточення кровноспоріднених діти дізнаються про взаємини людей один з одним, правилами соціального життя. Особистий приклад батьків, їх ставлення до життя і людей, моральне обличчя залишають у свідомості дитини глибокий незабутній слід.

Діти в своїй поведінці наслідують батьків у всьому, аж до словесних оборотів і жестикуляції. В кримськотатарській педагогіці давно помічено, що в сім'ях, де дорослі доброзичливі до людей, миролюбні, чесні, моральний розвиток дітей відбувається без будь-яких відхилень, і навіть без особливих зусиль з боку батьків: „Бала не корьсе, шуні япай” („Дитина що бачить, те й робить”). Таким чином, сім'я служить найважливішим живильним джерелом морального розвитку дитини.

У початковій школі виховна сила батьківського прикладу не втрачає свого значення. У зв'язку з цим діяльність педагогів повинна бути спрямована на активну взаємодію школи з батьками.

Сучасна школа відіграє чималу роль у формуванні особистості дітей. Вона має в своєму розпорядженні кваліфікованих фахівців, проводить свою роботу на основі найбільш передових технологій виховної діяльності. Педагогам доводиться не тільки знайомити дітей, що переступили поріг школи, з правилами нового шкільного життя, але і щось коригувати, розширювати знання про мораль, моральні цінності і т.д. До широкого арсеналу різних методик, форм виховного впливу, діагностик додаються етнопедагогічні засоби для створення ситуацій, що впливають на розвиток якостей особистості дитини, виховання моральності, збагачення досвіду моральної поведінки.

Одним із важливих факторів, що впливають на виховання кримськотатарських дітей в сім'ї, є традиції народу. Століттями в процесі трудового, побутового, сімейного і суспільного життя створювалися традиції і звичаї, дотримання яких забезпечувало функціонування суспільства. Виховні зусилля народу були спрямовані на максимально повну передачу думок, почуттів, звичок підростаючому поколінню. Молодь через сімейний побут, традиції, звичаї та обряди переймала досвід старших поколінь, який закріплювався в свідомості, духовній культурі, способі життя.

Чимало кримськотатарських народних традицій, які можуть надавати позитивний вплив на моральне виховання підростаючого покоління, збереглися. Використання їх в сучасній виховній практиці можливо при створенні етнокультурного середовища.

Поняття „етнокультурне середовище” в даному контексті близько за змістом поняттю „рідномовне середовище”, під яким М.Євтух розуміє „коло людей з спільністю походження і спорідненістю інтересів, об'єднаних від народження одною материнською (рідною) мовою” [1, с.110]. У нашому дослідженні під створенням етнокультурного середовища розуміється організація відносно однорідного простору, в якому всі учасники процесу спілкуються рідною мовою (кримськотатарською), дотримуються національних традицій і звичаїв, що сприяють моральному вихованню дітей. Моральне виховання в умовах етнокультурного середовища означає організацію цілеспрямованої діяльності, націленої на прилучення до моральних цінностей при природному входженні дитини в духовний світ і традиційну культуру рідного народу.

Засвоєння елементів культури, моральних норм і цінностей відбувається через спілкування за допомогою рідної мови. Дитина, засвоюючи певні мовні звороти, в той же час знайомиться і з усталеними стереотипами поведінки. Формуванню моральної вихованості, яка є частиною етнокультури особистості, в рідномовному середовищі сприяє освоєння і вдосконалення мовного етикету, який полягає в оволодінні системою закономірностей, що регулюють поведінку співрозмовників. При спілкуванні педагогів та вихованців відбувається дотримання норм, які в різних етнічних групах мають свої особливості. У той же час, засвоюючи моральні правила, норми та цінності, які притаманні кримськотатарському народу, учні мають можливість орієнтуватися і на загальнолюдські.

Висновки... Отже, моральне виховання кримськотатарських дітей молодшого шкільного віку буде ефективним за таких умов: впровадження системи засобів етнопедагогіки кримськотатарського народу в навчально-виховний процес початкової школи; врахування національно-психологічних особливостей кримськотатарських дітей педагогами початкової школи у моральному вихованні учнів; створення етнокультурного середовища за допомогою активної взаємодії вчителів з батьками. Реалізація виділених нами умов передбачає підготовку вчителів, вихователів та батьків до роботи за експериментальною методикою.

Список використаних джерел та літератури:

1. Євтух В. Вступ до етнопедагогіки: навч. посібник / В. Євтух, А. Марушкевич, Н. Дем'яненко, В. Чепак ; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – К. : ВПЦ „Київський ун-т”, 2004. – 88 с.
2. Кондараки В. Х. Универсальное описание Крыма. Ч. 11 / В. Х. Кондараки. – СПб. : Тип. В. Веллинса, 1875. – 87 с.
3. Кукушин В. С. Этнопедагогика и этнопсихология / В. С. Кукушин, Л. Д. Столяренко. – Ростов-на-Дону : Феникс, 2000. – 448 с.

Анотація

З.Р.Асанова

Педагогические условия оптимизации нравственного воспитания младших школьников средствами этнопедагогики крымскотатарского народа

В статье раскрываются педагогические условия оптимизации нравственного воспитания младших школьников средствами этнопедагогики крымскотатарского народа.

Ключевые слова: нравственное воспитание, национально-психологические особенности, этнопедагогика крымскотатарского народа, этнокультурная среда.

Summary

Z.R.Asanova

Pedagogical Conditions of Optimization of Moral Education of Junior Schoolchildren by Means of Ethnopedagogics of Crimean-Tatar People

Pedagogical conditions of optimization of moral education of junior schoolchildren by means of ethnopedagogics of Crimean-Tatar people are revealed in the article.

Key words: moral education, national-psychological peculiarities, ethnopedagogics of Crimean-Tatar people, ethno-cultural environment.

Дата надходження статті: „27” березня 2012 р.

УДК 378.013+330.092+373.61+37.015.6

М.М.БАРБАН,

викладач

(м.Одеса)

Теоретичні засади підготовки менеджерів освіти до управління соціально-педагогічними проектами

У статті представлені теоретичні засади підготовки менеджерів освіти до управління соціально-педагогічними проектами. Визначені і розглянуті загальнопедагогічні, андрагогічні, акмеологічні принципи та діяльнісний, компетентнісний, кластерний, акмесинергетичний підходи, за яких підготовка буде успішною. Також у статті представлені педагогічні умови, що забезпечують ефективність підготовки.

Ключові слова: підготовка, менеджер освіти, соціально-педагогічні проекти, педагогічні умови.

Постановка проблеми в загальному вигляді... Сучасні менеджери освіти діють в умовах кардинальних змін у суспільстві, що вимагає від них нових підходів до управління закладами освіти. Недостатня розробленість проблем щодо умов підготовки професійного менеджера освіти, підготовка до здійснення менеджерської діяльності, низький рівень наукової організації праці детермінують цілу низку труднощів і відхилень в управлінській діяльності менеджерів освіти.

Аналіз досліджень і публікацій... В останні десятиріччя як у зарубіжній, так і вітчизняній науковій практиці значна увага приділяється таким напрямкам наукових досліджень як: управління проектами (Е.Верзук, М.Гаршина, К.Грей, В.Дункан, Е.Ларсон, І.Мазур, А.Товб, Б.Тян, В.Шапіро та ін.); проектний підхід в управлінні соціальною й освітньою галузями (Т.Брижованій, Л.Дума, І.Жуковський, О.Кузнецова, І.Оберемок та ін.); компетентність менеджера проекту, керівника, управлінця (С.Бушуев, Н.Бушуева, Л.Васильченко, І.Грabsька, А.Сторшин, І.Коваленко, С.Філімонова та ін.) тощо. Заслужовують на увагу дослідження, присвячені визначенню специфіки професійно-управлінської діяльності менеджерів освіти (Р.Вдовиченко, Г.Сльникова, Л.Калініна, Л.Карамушка, Н.Коломінський, В.Крижко, В.Маслов, І.Мороз, Н.Островерхова, С.Павлутенков, І.Підласий, Л.Фішман, В.Чайка); вивченню проблем підготовки менеджерів освіти (В.Берека, А.Боровський, Л.Кравченко, Т.Сорочан, Б.Жебровський, Л.Паращенко, В.Симонов) та управління інноваціями в освіті (Н.Артикуца, Ю.Безверхня, Л.Буркова, Л.Даниленко, О.Сльникова, О.Зайченко, С.Іващенко, Н.Романенко, Н.Федорова) і т. ін.